

Memorandum van Overeenstemming TUSSEN DE VERENIGING HOGESCHOLEN EN STARTUPDELTA

Ondernemerschap gaat over kansen zien en pakken, ideeën omzetten in actie, creativiteit en innovatie, risicobereidheid, zelfredzaamheid en het creëren van competente rebellen. Eigenlijk gaan ondernemerschap en ondernemendheid dus over 21st Century skills. Veel hogescholen hebben ondernemerschap dan ook vormgegeven als integraal onderdeel van het onderwijs. Het ontwikkelen van een ondernemende houding is verweven in curricula; de mate waarin ondernemerschap expliciet aandacht krijgt, verschilt per hogeschool. Waar verschillende hogescholen een leerlijn ondernemerschap hebben ontwikkeld, richten andere hogescholen zich op de ontwikkeling van minoren, het doen van onderzoek of het oprichten van incubators. Er gebeurt veel, maar er kan nog meer gebeuren! De overtuiging dat het stimuleren van ondernemerschap, in de brede zin van het woord, een opdracht is van het hoger beroepsonderwijs wordt breed gedeeld.

Hogescholen zorgen dat ondernemerschap op elk niveau van de organisatie leeft en verweven is in het onderwijs, op een manier die bij de opleidingen past. Daarnaast werken de hogescholen de komende jaren aan het bestendigen en uitbreiden van de samenwerkingsverbanden die zijn gevormd en willen ze hun contacten en netwerken waarmee student-ondernemers worden ondersteund, uitbouwen. Hogescholen willen hun studenten en docenten faciliteren door (pre)incubators te ontwikkelen en bestaande incubators breder toegankelijk te maken. Bovendien introduceren steeds meer hogescholen een topondernemersregeling voor hun studenten, zodat zij het starten van een onderneming beter kunnen combineren met hun studie.

Vereniging Hogescholen en StartupDelta willen de energie die er op dit onderwerp zit verder aanwakkeren: wat in ontwikkeling is binnen hogescholen waar mogelijk ondersteunen en gemeengoed maken; nieuwe acties versterken en de kwaliteit van ondernemerschap(sonderwijs) helpen verhogen. Ook zien zij een rol in het delen van al het moois dat al ontwikkeld is; het stimuleren van kennisdeling tussen hogescholen en het communiceren over mogelijkheden naar (aankomende) studenten.

De Vereniging Hogescholen en StartupDelta, hierna te noemen "de partijen",

- Teneinde met gezamenlijke inspanningen bij te dragen om van Nederland het beste ecosysteem in Europa te maken voor het starten, laten groeien en internationaliseren van bedrijven enerzijds, en het opleiden van ondernemende professionals als werknemer en werkgever van de toekomst anderzijds,
- Aanvullend op de ontwikkeling die is ingezet met de Valorisatieprogramma's die landelijk een impuls hebben gegeven aan het stimuleren van startups en ondernemerschapsonderwijs en aanvullend op HEInnovate waarin door OESO en Europese Commissie het belang van innovatieve hoger onderwijsinstellingen wordt onderstreept,
- In lijn met de doelstellingen Strategische Agenda #hbo2025 en de Strategische onderzoeksagenda *Onderzoek met Impact* waar ondernemen als expliciet profileringsthema is benoemd,
- Vastbesloten de activiteiten en ambities van hogescholen te vergroten, ondersteunen, over het voetlicht te brengen en ten volle te benutten, en meer studenten te bereiken met het aanbod aan ondernemerschapsonderwijs,
- Verwijzend naar bijlage 1 en 2, waarin respectievelijk de activiteiten van hogescholen en hun kwalitatieve en kwantitatieve ambities op het gebied van ondernemerschap en ondernemerschapsonderwijs zijn opgenomen.

Zijn het volgende overeengekomen:

1. Vereniging Hogescholen geeft ondernemerschap binnen hogescholen de aandacht die dit verdient, door middel van hieronder genoemde activiteiten en spant zich in voor de ondersteuning van verdere ontwikkeling op dit terrein binnen hogescholen, zodat dat meer studenten geënthousiasmeerd worden voor ondernemerschap en dat iedere student die dat wil de kans heeft ondernemerschapsvaardigheden op te doen tijdens zijn studie.
2. StartupDelta neemt hogescholen expliciet op als waardevol onderdeel van het Nederlandse ecosysteem van ondernemerschap en draagt het belang van hogescholen actief uit in haar activiteiten.
3. De partijen kijken samen hoe startups van hbo studenten en alumni kunnen worden betrokken bij internationalisering en andere activiteiten van StartupDelta.
4. StartupDelta en de Vereniging Hogescholen stellen gezamenlijk een richtsnoer op voor een topondernemersregeling die het makkelijker maakt studie en bedrijf te combineren. Samen organiseren zij een workshop voor hogescholen waarin het richtsnoer zal worden toegelicht, evenals de diverse mogelijke modellen van een topondernemersregeling, met als doel om meer hogescholen een dergelijke regeling voor hun studenten te laten aanbieden.
5. De activiteiten van hogescholen en derden op het vlak van ondernemerschap en startups worden door de partijen breed zichtbaar gemaakt, om zo andere hogescholen te informeren en te enthousiasmeren aanvullende activiteiten te ontplooiën.
6. De Vereniging Hogescholen zal hogescholen aansporen ondernemerschapsactiviteiten in de informatievoorziening aan studenten en personeel uit te dragen en op te nemen in het beleid.
7. StartupDelta ontwikkelt, samen met het ministerie van OCW, een pilot voor de invoering van een entrepreneurial master in het hbo. De Vereniging Hogescholen brengt dit onder de aandacht bij andere hogescholen, met het oog op verbreding van deze pilot.
8. StartupDelta organiseert in 2017 de eerste editie van Startup24, waardoor duizend studenten van hogescholen en universiteiten kennis kunnen maken met ondernemerschap. De Vereniging Hogescholen zet zich in om hier studenten voor te werven en hier, indien succesvol, een vervolg aan dit event te geven.
9. De partijen zullen het doen van extra onderzoek - naar ondernemerschap en ondernemerschapsonderwijs, de impact en effectiviteit van verschillende aanpakken - stimuleren, onder meer door op zoek te gaan naar subsidiemogelijkheden voor dit onderzoek.
10. StartupDelta en de Vereniging Hogescholen streven gezamenlijk naar bredere verspreiding van het bijzonder kenmerk ondernemerschap van de NVAO en gaan in gesprek met NVAO hierover.
11. De partijen zullen bij de uitvoering van hun activiteiten rekening houden met bestaande organisaties en structuren (o.a. Centers for Entrepreneurship, DutchCE, Centres of Expertise, valorisatieprogramma's, Nederlands Lectorenplatform Ondernemerschap, Katapult) en deze daar waar nodig inzetten.
12. De partijen bespreken gezamenlijk de implementatie en de resultaten van de uitgevoerde activiteiten en geïmplementeerde goede voorbeelden of ervaringen en zullen deze jaarlijks presenteren.

De Vereniging Hogescholen zal hiertoe de volgende stappen nemen:

- a) Een netwerk opstarten van personen die binnen hogescholen actief zijn met ondernemerschap, ondernemendheid en startups, waar best practices (van hogescholen en andere relevante partijen) gedeeld kunnen worden en nieuwe activiteiten met 'gelegenheidscoalities' – in aansluiting op de ambities en situatie van elke hogeschool – ontwikkeld en uitgevoerd kunnen worden. Hierbij is bijzondere aandacht voor docenten en docentprofessionalisering op dit gebied;
- b) Binnen dit netwerk verkennen van mogelijkheden om ondernemerschapsonderwijsactiviteiten gezamenlijk te ontwikkelen/ op elkaar af te stemmen en zo op een hoger plan te brengen;
- c) Het organiseren van evenementen en bijeenkomsten – onder andere voor studenten, docenten en startups – met als doel om kennis over ondernemerschap en startups te delen en samenwerking tussen hogescholen onderling en tussen hogescholen en derden te stimuleren;

- d) Actief communiceren met stakeholders over ondernemerschap en startups bij hogescholen, onder andere door succesvolle hbo-startups landelijk meer onder de aandacht te brengen, bijvoorbeeld in een landelijke campagne met StartupDelta, door een landkaart van activiteiten in het kader van thema 10 van de strategische onderzoeksagenda *Onderzoek met Impact* te ontwikkelen en een (grafisch) overzicht te maken van het portfolio van activiteiten van hogescholen;
- e) Stimuleren van verdergaande netwerkvorming van lectoren op het gebied van ondernemerschap, teneinde de inhoudelijke kennisontwikkeling op het gebied van ondernemerschap en ondernemen te vergroten;
- f) Aandacht voor ondernemerschap en startups in de contacten met ministeries en andere nationale stakeholders uitdragen en zo bij te dragen aan de ontwikkeling en implementatie van een nationale beleidsvisie op ondernemerschap in het onderwijs;
- g) En kansen onder de aandacht brengen van de hogescholen en StartupDelta, zoals de 'Take off hbo' regeling voor ondernemers van Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA.

StartupDelta zal hiertoe de volgende activiteiten ontplooiën:

- h) Bijdragen aan de ontwikkeling van nationaal beleid ten aanzien van ondernemerschap in het onderwijs;
- i) Hogescholen en derden met elkaar in contact brengen – op aanvraag en suggesties daarvoor doen;
- j) Organiseren van de eerste editie van het event Startup24, waarbij eerste en tweedejaars studenten in studentensteden in aanraking komen met ondernemerschap;
- k) Zorgen voor aandacht en middelen om ambities op ondernemerschap en onderzoek te realiseren;
- l) Helpen om kennis van en aanpakken bij de stimulering van ondernemerschap en (het opzetten van) startups beschikbaar te maken vanuit het buitenland.

Dit Memorandum van Overeenstemming treedt in werking op de datum van ondertekening en blijft van kracht tot en met 2020.

Uit dit Memorandum van Overeenstemming vloeien geen rechten of verplichtingen voort krachtens het internationaal recht.

Het Memorandum van Overeenstemming kan door elk van de partijen worden beëindigd door de andere partij daarvan een maand vooraf schriftelijk kennis te geven.

Dit Memorandum van Overeenstemming vertegenwoordigt de afspraken tussen de Vereniging Hogescholen en StartupDelta over de aangelegenheden waarnaar hierin wordt verwezen.

Ondertekend te Enschede op 7 september 2017, in de Nederlandse taal.

Voor de Vereniging Hogescholen

Voor StartupDelta

Thom de Graaf
voorzitter Vereniging Hogescholen

Constantijn van Oranje-Nassau
Ambassadeur StartupDelta

Bijlage 1: Activiteiten hogescholen op gebied van ondernemerschap en startups

Bijlage 2: Ambities hogescholen op gebied van ondernemerschap en startups

BIJLAGE 1 Activiteiten hogescholen op gebied van ondernemerschap en startups

Op 22 mei jl. is een uitvraag gedaan naar de colleges van bestuur van de 37 leden van de Vereniging Hogescholen. Hierin zijn onder andere de volgende vragen gesteld:

- Wat doet uw hogeschool op het gebied van ondernemerschapsonderwijs?
- Wat doet uw hogeschool specifiek op het gebied van faciliteren van de combinatie studie en startup?
- Wat is de ambitie voor de komende tijd op deze terreinen?

Hierop hebben drie kwart van de hogescholen gereageerd. In dit overzicht is opgenomen wat de hogescholen op de relevante doelstellingen van het Actieplan StartupDelta¹ al doen of van plan zijn te gaan doen. Ook is het Nederlands Lectoren Platform Ondernemerschap (NLPO) geraadpleegd.

A. Increase and improve quality of mentoring for startups

Hier spelen de faciliteiten die in het kader van het Valorisatieprogramma zijn ontwikkeld een belangrijke rol. In de 12 projecten van het Valorisatieprogramma zijn 17 hogescholen actief. Daarnaast is bij veel hogescholen ondersteuning in de vorm van advies of inhuren van experts mogelijk. Er zijn verschillende hogescholen die hier een netwerk van externe adviseurs voor hebben gevormd. Bij HZ bijvoorbeeld kunnen studenten als onderdeel van de leerlijn ondernemerschap begeleid worden door docenten en externe coaches bij het opzetten van hun eigen bedrijf.

Ook biedt een aantal hogescholen activiteiten voor alumni-ondernemers. Vooral in het kunstonderwijs is dit gangbaar; verschillende hogescholen starten hiermee met een Graduation Show en na het afstuderen worden bijvoorbeeld summer schools en workshops voor alumni aangeboden. Maar ook voor zittende studenten worden deze activiteiten georganiseerd. Zo biedt Saxion al jaren summer schools aan, zowel voor eigen studenten als voor internationale studenten die alleen de zomerperiode bij Saxion zijn.

Het verbeteren van de begeleiding van startups raakt ook aan de professionalisering van docenten. Verschillende hogescholen hebben hierop aanbod ontwikkeld, zoals het Docentenplatform van de HvA en het programma 'Teach the Teacher Entrepreneurship' van de Hanze. HKU heeft sinds twee jaar een professionaliseringsaanbod: De ondernemende docent, de docent als ondernemer.

B. Facilitate entrepreneurship in education

Binnen bijna alle hogescholen komen studenten in aanraking met ondernemend vermogen, ondernemend handelen en het ontwikkelen van een ondernemende houding. De mate waarin loopt echter sterk uiteen. Zo zijn er hogescholen waar dit in alle opleidingen aan bod komt, vaak door in opdracht te werken aan innovatie voor derden of binnen trajecten als persoonlijke ontwikkeling. Maar er zijn ook hogescholen waar vooral specifieke opleidingen aandacht geven aan ondernemerschap (bijv. Small Business and Retail Management) en waar het verder aan de student is hiervoor te kiezen, bijvoorbeeld via een minor. Een voorbeeld zijn ook de Zuyd Labs in Sittard waarin studenten van diverse opleidingen samenwerken aan praktijkopdrachten van het MKB op het gebied van ondernemerschap. Hierbij wordt ook samengewerkt met externe adviseurs zoals de Stichting OndernemersKlankBord (OKB), het SLIMhuis en de Limburgse Werkgeversvereniging LWV.

Het kunstonderwijs hecht veel belang aan ondernemerschapsonderwijs. Een groot deel van de alumni gaat direct na het afstuderen als ondernemer, vaak zzp'er, aan de slag. Vandaar dat kunstenhogescholen vaak uitgebreide aandacht hebben voor de verschillende aspecten van ondernemerschap (ondernemende houding, ondernemen) en dit verweven is in de curricula zodat alle studenten deze vaardigheden ontwikkelen. Maar ook buiten het kunstonderwijs is veel aandacht voor ondernemendheid. Zo wordt er binnen de afdeling Social Work van Viaa een integraal onderwijseenheid project ondernemerschap en leiderschap aangeboden. Binnen dit onderwijs worden studenten uitgedaagd om van idee tot realisatie te komen. Oftewel; wat doe je als je verbaast over werkzaamheden binnen een bedrijf / afdeling, welke ideeën heb je om dat op te lossen, hoe zorg je er voor dat je jouw innovatie realiseert (op micro – meso – macro-niveau).

¹ Uit een eerdere analyse van het Actieplan StartupDelta is gebleken dat tenminste drie doelstellingen erg relevant zijn voor hogescholen: doelstelling 5: *Increase and improve quality of mentoring for startups*; doelstelling 12: *Facilitate entrepreneurship in education*; en doelstelling 13: *Boost (academic) startups*.

Ondernemerschap kan op verschillende manieren expliciet onderdeel zijn van het curriculum	
Een of meerdere vakken waarin aandacht is voor ondernemerschap	bijv. Aeres, AHK, ArtEZ, Avans, CHE, Fontys, Haagse, HAN, Hanze, HAS, HU, HvA, Leiden, Rotterdam, Saxion, Windesheim, Zuyd
Een leerlijn ondernemerschap, binnen een of meerdere opleidingen	bijv. Aeres, AHK, ArtEZ, Avans, Codarts, HAN, Hanze, HKU, HvA, HZ, Inholland, Saxion, Van Hall Larenstein, Zuyd
Aanbieden van een of meerdere minoren op het gebied van ondernemerschap	bijv. Aeres, AHK, Avans, Fontys, Haagse, HAN, Hanze, HAS, HU, HZ, Inholland, Leiden, Rotterdam, Saxion, Stenden, Van Hall Larenstein, Windesheim (unieke minor Zakendoen met Duitsland en Oost Europa), Zuyd
Het doen van ondernemersprojecten	bijv. Aeres, AHK, ArtEZ, Avans, Fontys, Haagse, HAN, HKU, HvA, HZ, Saxion, Windesheim, Zuyd

Daarnaast doen ruim de helft van de hogescholen die gereageerd hebben praktijkgericht onderzoek binnen kenniscentra, Centres of Expertise en/of Centres for Entrepreneurship naar (de impact van) ondernemerschap, of zijn dit aan het opstarten. Het onderzoeksprogramma van Aeres Hogeschool Dronten richt zich op duurzaam ondernemen in de agrofood-sector. Lectoraten zijn gericht op specifieke werkvelden, bijvoorbeeld 'gezonde pluimveehouderij' of 'precisielandbouw' waarin de combinatie van high tech, duurzaamheid en verdienmodellen centraal staat. Daarnaast zijn er zijn ook verschillende onderzoeken waarin lectoren van hogescholen samen werken, zoals een onderzoek naar contextrijk ondernemerschapsonderwijs door Fontys, Saxion, Inholland, Zuyd en Rotterdam. Saxion werkt samen met Windesheim op het thema Familiebedrijven. Het Nederlands Lectors Platform Ondernemerschap (NLPO) speelt hier ook een rol in het verkrijgen van overzicht en in kennisdeling.

Een ruime meerderheid van de hogescholen neemt bovendien deel aan netwerken op regionaal, provinciaal, landelijk of internationaal niveau. Voorbeelden hiervan zijn Gelderland valoriseert (waaraan ArtEZ, HAN, Radboud en Van Hall deelnemen), Roadmap Next Economy (Inholland, Rotterdam, Haagse, alsmede de universiteiten en ROC's in de metropoolregio Rotterdam-Den Haag), Brabant (Beagle Brabant, Grow Campus, Ondernemerslift+, Spark en Starterslift). Een andere succesvolle regio is Regio Zwolle, waarin 20 gemeenten samenwerken; Aeres Hogeschool, Windesheim, ROC Deltion en AOC Groene Welle werken hierin samen met overheden en bedrijfsleven. In het noorden van het land bestaat de top-minor De Noorderlingen. De Noorderlingen is een unieke samenwerking van vier hogescholen (Stenden, NHL, Hanze en Van Hall Larenstein), de drie noordelijke provincies en noordelijke bedrijven om nieuwe start-ups te ondersteunen. Ook zijn de nodige hogescholen actief betrokken bij de Global Entrepreneurship Week. In de regio Zwolle werken acht hbo- en mbo-instellingen samen om in de derde week van november een week lang extra aandacht te geven aan ondernemerschap onder studenten in samenwerking met het regionale bedrijfsleven.

Er zijn tenslotte inmiddels vier hogescholen die het NVAO Bijzonder kenmerk ondernemen hebben verworven (Aeres, Hanze, Inholland Haarlem en Zuyd). Bij de Hanze hebben de opleidingen met het HG/VNO-NCW Kwaliteitsabel Ondernemen allen expliciete leerlijnen ondernemerschap. Bij Aeres uit zich dat doordat in alle curricula ondernemendheid en ondernemerschap centraal staan. Er zijn daarnaast associate degrees en bachelorvarianten die zich geheel richten op ondernemerschap. Er zijn ondernemerschapsminoren en studenten hebben de mogelijkheid af te studeren op hun eigen onderneming.

Daarnaast is in 2016 is de werkgroep **Ondernemerschap/HEO** geformeerd onder voorzitterschap van Paul Ganzeboom (Hanze) met leden van Haagse Hogeschool, Windesheim, NHL, Avans, HU en Zuyd. Het doel van de werkgroep is meer inzicht te krijgen in het thema Ondernemerschap, zoals dat vorm krijgt of al heeft gekregen bij de diverse hogescholen in het economisch domein en leren van elkaar door het delen van best practices en informatie. De werkgroep wil het liefst uiterlijk voorjaar 2018 een rapport opstellen en vervolgens aanreiken aan onder andere de Vereniging Hogescholen.

Voorbeelden van extra-curriculaire activiteiten die door hogescholen worden ontplooid	
Aeres	inspiratiesessies, symposia en congressen voor en met het bedrijfsleven, studenten, docenten en lectoren. Aeres Hogeschool Dronten organiseert elk studiejaar minimaal 10 inspiratiesessies ondernemen die elk door 100-150 mensen worden bezocht
AHK	de AHK ontwikkelt en onderhoudt www.beroepkunstenaar.nl , een website met informatie die studenten en alumni kunnen raadplegen bij het starten van hun eigen bedrijf en informatie m.b.t. de zakelijke kant van het vak
Art Business Centres	toegang tot netwerken en advies, business development, organiseren van summerschool cultureel ondernemen, masterclasses personal branding en een start up accelerator (ism HAN, VHL en Radboud)
Avans Ondernemerscentrum	aanbieden van een lean startup project, Businessclub Eigenaardig en Elevator Pitch Events, Ondernemen met je talent, advies en ondersteuning
Fontys Centrum voor Ondernemerschap	organiseren van awards, Student Startup Festival, Startup community (online en offline leeromgeving voor ondernemende studenten van vmbo-mbo-hbo en wo)
HAN Centrum voor Valorisation en Ondernemerschap	toegang tot netwerken, advies en ondersteuning, Young in Business (netwerk van student-ondernemers)
Hanze	netwerk Hanze Entrepreneurship Community en organisatie van workshops in Entrepreneurship College; periodiek organiseren van een 'Life Crowdfunding' bijeenkomst waarin startups hun behoefte aan financiering kunnen presenteren en grote en kleine investeerders kunnen investeren, ook 'in kind'
HKU Expertisecentrum Creatief Ondernemerschap	Project X (creatieve pre-incubator) waarin (oud-)studenten, docenten en externe partners in co-creatie hun business ontwikkelen en boosten, LOKET HKU – ondersteuning op ondernemerschapsvragen van studenten, Programma-aanbod: Passie en Poen, stART, Brood op de Plank, CREA Summerschool, Internationale summerschool Start-up programma.
HvA	Hackatons, The16 (waarbij studenten zelf een handelsmissie naar een buitenlands ondernemerschap-ecosysteem organiseren)
NHTV Business BV	ontwikkeling van business plannen, het vinden van financiering voor nieuwe bedrijven en voor financieel toezicht op de dochterondernemingen
Saxion Centrum voor Ondernemerschap	groot netwerk van coaches en inspirerende trainers, inclusief Junior Business Development Team van studenten Saxion en UT, Saxion Ondernemers Award, Serendipity Award en Enactus Social Enterprise Award, Dutch Student Investment Fund met studenten Saxion en UT
Van Hall Larenstein	ondernemerschapscentrum; intern ondernemers netwerk voor start-up studenten en alumni, en heeft een samen met de WUR ontwikkelde scan duurzaam ondernemerschap
Viaa	deelnemen aan een regionaal ondernemersplatform waar studenten hun ideeën mogen pitchten / presenteren aan ondernemers. De studenten kunnen een geldprijs en coaching winnen om zo hun idee verder uit te werken. Individuele begeleiding en netwerk van ondernemers / professionals om zo ideeën verder te laten rijpen
Windesheim Centre for Entrepreneurship	organiseren van kroegcolleges tot summerschools, coaching en ondersteuning door een team van business developers. Aanbieden van een keuzemodule 'Ondernemerschap iets voor jou?'
Zuyd	Young Entrepreneurship Zuyd award, waarvoor open inschrijving is voor alle Zuyd studenten. Dit levert gemiddelde 40 aanmeldingen op en wordt getrechterd naar 10 'finalisten' die worden begeleid in hun ambitie om te ondernemen. De richting waarin de YEZ award zich nu wil gaan bewegen is om e.e.a. te integreren in het reguliere minoren stelsel, waarbij studenten het kunnen inbedden in hun reguliere route

Tenslotte is ook het **Nederlands Lectoren Platform Ondernemerschap (NLPO)** onder voorzitterschap van Guy Bauwen (lector Hogeschool Rotterdam) actief. Dit is een platform van lectoren en onderzoekers op het terrein van ondernemerschap. Daar zijn ca. 20 hogescholen lid van. Het doel van het NLPO is netwerkversterking, uitwisseling van informatie en samenwerken op het gebied van ondernemerschapsonderzoek. Het NLPO richt zich op vernieuwend ondernemerschapsonderwijs (zowel entrepreneurial skills als het faciliteren van starters), ondernemerschapsondersteuning, onderzoek en internationalisering. Op 12 oktober a.s. houdt dit platform een jaarbijeenkomst "HBO en Ondernemen".

C. Boost (academic) startups

Er zijn verschillende manieren om "startups te boosten". Naast de aandacht in het curriculum (kennis, houding en vaardigheid) voor ondernemerschap, is het ook belangrijk de gelegenheid te creëren voor studenten om studie en ondernemen te combineren. Dit kan op verschillende manieren:

- minoren – waarin aspecten van het opzetten van een eigen onderneming langskomen of studenten worden begeleid in het opzetten van een eigen onderneming; studietijd wordt de facto ondernemerstijd en vice versa;
- mogelijkheid om te kunnen afstuderen op je eigen bedrijf (al dan niet onderdeel van een topondernemersregeling);
- flexibilisering van leerroutes – studenten hebben meer vrijheid om op eigen tempo en naar eigen inzicht door het studieprogramma te lopen;
- topondernemersregeling voor student-ondernemers – waar o.a. bovengenoemde aspecten in samenkomen en vaak ook financiële ondersteuning in wordt aangeboden.

Manieren waarop hogescholen start ups boosten	
Topondernemersregeling	Avans (wens), Fontys (sinds 2016), HAN (vanaf 17/18), Hanze, HvA (vanaf 17/18), Leiden (indirect), Saxion (vanaf 17/18), Windesheim (sinds 2014)
Flexibilisering van leerroutes	ArtEZ, Codarts, HvA, HU
Het volgen van een minor – studietijd wordt de facto ondernemerstijd	Avans, CHE, Haagse, HAN, Hanze, HAS, HKU, HvA, HU, HZ, Inholland, Rotterdam, Saxion, Stenden, Van Hall Larenstein, Windesheim, Zuyd
Mogelijkheid om te kunnen afstuderen op je eigen bedrijf	Aeres, Avans, CHE, DAE, Fontys, HAN, Hanze, HAS, HKU, HvA, HU, HZ, Rotterdam, Saxion, Stenden, Van Hall Larenstein, Windesheim, Zuyd
Mogelijkheid om te kunnen stagelopen in je eigen bedrijf	Windesheim
Mogelijkheid om tijdens minor eigen bedrijf op te zetten	Aeres, Avans, Fontys, Haagse, HAN, Hanze, HAS, HvA, HU, HZ, Inholland, Leiden, Rotterdam, Saxion, Stenden, Van Hall Larenstein, Windesheim, Zuyd
Incubators – eigen incubators en/ of aansluiten bij incubators in de regio	ArtEZ, Avans (Starterslift), Haagse, Hanze, HAS (OL+), HU (StudentsInc), HKU (september 2017 gestart met pre-incubator: coöperatieve werkwijze met partners in de stad Utrecht), HvA, HZ (Dok41), Inholland (StartupCampus Haarlem, Plinto10), Rotterdam (Incubator Academy), Saxion (realiseert dit jaar en volgend jaar twee incubators), Stenden (Incubator Leeuwarden), Windesheim (Zwolle Incubators), Zuyd (geen eigen incubator maar werkt nauw samen met Maastricht University, Brightlands Innovation Factory en andere incubators)
Verstrekken van vouchers en leningen voor startups	ArtEZ (via Gelderland valoriseert), Avans (via Starterslift), DAE, HAN, HvA, Saxion
Werkplekken voor ondernemers	Fontys, HAN, Hanze, HZ (via Dok41) (Stenden, Saxion en Windesheim ontwikkelen dit)
Activiteiten voor alumni ondernemers	ArtEZ, DAE, HAN, HKU, Van Hall, Windesheim
Crowdfunding bijeenkomsten	Hanze

BIJLAGE 2 Specifieke ambities hogescholen ondernemerschap en startups

De ambities van de hogescholen zijn gerangschikt langs de drie doelstellingen uit het Actieplan StartupDelta die erg relevant zijn voor hogescholen:

(5). Increase and improve quality of mentoring for startups

- **Bestendigen/uitbreiden van samenwerkingsverbanden**, zoals Gelderland valoriseert (ArtEZ), Regio Zwolle (Aeres Hogeschool Dronten), Kenniswerf Zeeland (HZ), Roadmap Next Economy (Inholland, Rotterdam), Starterslift (NHTV), Sterk Fries Ondernemerschap (Van Hall), Valorisatieprogramma Zuid Limburg (Zuyd) en Novel-T (Saxion met UT).
- **Uitbouwen van contacten en netwerk**, bijvoorbeeld op het gebied van financiering en investeerders (ArtEZ, DAE, HAN, HU, Rotterdam) en begeleiding van student-ondernemers (HAS, HU, Rotterdam, Windesheim).
- **Programma-aanbod voor alumni ontwikkelen** (ArtEZ, DAE, Saxion).
- **Ontwikkelen van een kennisbank voor ondernemers**, i.s.m. de mediatheek (Windesheim).
- **Ondernemer coacht ondernemer**, Hanze werkt samen met ervaren ondernemers uit het programma 'Ondernemer coacht ondernemer' van VNO-NCW MKB Noord voor de coaching en mentoring van studentstarters.
- **Professionalisering docenten 2.0** (o.a. HKU)
- **Kennisdeling ondernemerschapsonderwijs tussen hogescholen bevorderen**, zoals vorige jaar tijdens de eerste editie van het Festival of Entrepreneurial Learning (FOEL). Docenten en andere vertegenwoordigers van hogescholen en universiteiten deelden met elkaar stand van zaken ondernemerschapsonderwijs a.d.h.v. good practices.

(12). Facilitate entrepreneurship in education

- **Zorgen dat ondernemerschap 'leeft' op elk niveau binnen hogescholen**, verweven is in curricula, waarbij elke opleiding/elke academie/elk instituut een eigen invulling kan kiezen met eigen prioriteiten (AHK, ArtEZ, Codarts, Haagse, HAS, HU, HZ, Rotterdam, Saxion, Stenden, Van Hall, Viaa, Zuyd).
- **Interdisciplinair werken aan projecten**, o.a. bij HZ in living labs (www.scienceinresidence.nl)
- **Kennisdeling en –verbreding**, via (internationale) conferenties (Aeres, AHK, HAN, Hanze, HvA, Rotterdam, Saxion), interne kennisdeling ArtEZ.
- **Ondernemerschapsonderwijs inhoudelijk op een hoger niveau brengen**, o.a. via onderzoek, doorontwikkeling minor en afstuderen in eigen bedrijf (Hanze, HAS, HvA, HU, HZ, Inholland, Leiden, Saxion);
- **Doen van (longitudinaal) onderzoek naar ondernemerschap(sonderwijs)** (Aeres, Fontys, HAN, Hanze, HU, NHTV, Rotterdam, Saxion [extra vraag in Studielink]).
- **Doen van impactonderzoek naar ondernemerschap**, wat gaat goed en wat kan beter (NLPO)
- **Multidisciplinaire samenwerking stimuleren**, meer interdisciplinaire opdrachten binnenkrijgen voor studenten(-ondernemers) (HvA, Leiden, HAN [via o.a. broedplaatsen], Rotterdam, Saxion [Saxion Smart Solutions verbind met Saxion Centrum voor Ondernemerschap en zitten fysiek bij elkaar], Zuyd).
- **Start van een AD Ondernemerschap** (HAN, Hanze, HU, Windesheim).
- **Ontwikkelen van een doorlopende leerlijn ondernemerschap** (ArtEZ, HAN, Van Hall Larenstein).
- **Ontwikkelen honors programma ondernemerschap** (Viaa). Door middel van een op maat aangeboden programma, met individuele begeleiding en koppeling met externen wordt getracht studenten aan te zetten hun idee uit te werken tot startup / realisatie.
- **Ontwikkelen van een summer school voor student-ondernemers** (ArtEZ, Windesheim).
- **Uitvoeren van een Start up Accelerator** (ArtEZ i.s.m. Radboud, HAN, VHL)
- **Kennis en ondernemerschap met elkaar verbinden**, in initiatieven als startup@ventures (Avans).

(13). Boost (academic) startups

- **Ontwikkelen van een community/(pre-)incubator voor student-ondernemers** (HKU, Saxion, Windesheim, Zuyd), zoals de Startup-community van Fontys, Start Up Campus en Plint 010 van Inholland en Zuyd Labs Sittard (bestaande uit Zuyd Innovation and Entrepreneurship Lab, Legal Lab, HRM Business Lab en FinTec Lab).
- **Bestaande (pre-)incubators toegankelijk maken voor meer studenten**, van verschillende domeinen (HU, Rotterdam, Stenden). Bij HZ worden de programma's van incubator DOK41 komend jaar nog meer verbonden aan de curricula van HZ waardoor DOK41 toegankelijk wordt voor studenten. Een belangrijk aandachtspunt hierin is het screenen en scouten van potentiële studentondernemers en hen vervolgens optimaal faciliteren.
- **Facilitering van student-ondernemers uitbreiden**, zoals de mogelijkheden van flexibilisering en persoonlijke leerroutes (HU, Windesheim), afstuderen op je eigen onderneming (Aeres), huisvesting, regelgeving en promotie (HvA, Stenden, Windesheim) en ondernemersnetwerk (ArtEZ).
- **Ondernemersregeling voor student-ondernemers introduceren** (Avans, HAN, HvA, Saxion).
- **Landelijke/internationale toppositie van de hogeschool op dit gebied consolideren en waar mogelijk verder uitbouwen**. Hanze heeft bijvoorbeeld de ambities het aantal startups de komende jaren bijna te laten verdubbelen en daarmee werkgelegenheid creëren. Maar ook HAS wil het aantal startups doen toenemen. Saxion heeft eenzelfde ambitie en investeert daarom in incubators en uitbreiding van ondersteuning van studentondernemers en ontwikkelt daarbij nieuwe initiatieven. Daarnaast het doorontwikkelen van het bijzonder kenmerk Ondernemen (Aeres) met onder andere ondernemerschapsroutes, afstuderen op je eigen onderneming.